

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

XIII. évfolyam 3. szám

Ingyenes

2010. július

Egy város három arca

Megnyílt Óbuda állandó kiállítása

A barokk kori Zichy-kastélyban működő Óbudai Múzeum Szentlélek téri új bejárata előtt június 17-én gyűltek össze az „Óbuda –

zásának lépéseit: A kerület önkormányzata türelmet és pénzt biztosított számukra. 2008. év tavaszán az Alfa Program pályázatán (OKM)

Óbuda mezőgazdasági múltjának emlékei

Egy város három arca” nevet viselő új állandó kiállítás megnyitására érkezők. A megjelenteket köszöntve *Népassy Noémi*, az Óbudai Múzeum szakmai igazgatója ismertette a kiállítás létreho-

indultak. Fél év alatt készült el hatástanulmányuk és marketing tervük. Az uniós pályázaton nyert 19 millió forint és Óbuda önkormányzatának támogatása tette lehetővé a kiállítás létrehozását. (Folytatása a 9. oldalon.)

Magyarország legnagyobb tömegű harangja a Szent István harang (Fotó: Millisits Máté)

Budai „bürger”, pesti polgár

Kiállítás a Budapesti Történeti Múzeumban

Régi adósságát törlesztette a Budapesti Történeti Múzeum Vármúzeuma a Budai „bürger”, pesti polgár – Polgári értékrend, polgári mentalitás a 19. századi Pest-Budán című, május 13-án bemutatott időszak kiállításával.

A tárlat szakmai megnyitója, *Gyáni Gábor* akadémikus a polgárság és a polgárjog változásaira hívta fel a figyelmet: A testületi, együtt-

működési alapon álló régi polgárok közé a 19. század első felében polgárjogot nyertek 2/3-a már bevándorló – identitástudatuk kialakításában az egyesületi tevékenységeknek jelentős szerepe volt. A városi polgárság alapját képező „mesterekkel” így azonos polgárjogot szereztek a hivatalnokok, értelmiségiek, arisztokraták is. A régi polgárság érgyöngyje. (Folytatása a 2. oldalon.)

Értékrendjünkben a szorgalom, a kötelességtudat és a családcentrikusság kiemelt szerepet kapott

A Szent István-bazilika harangjai

Legnagyobb harangja németországi közadakozásból, 1990-ben készült

A harang a keresztény hitélet mindennapjait közel másfél évezrede meghatározó tárgy. Legfontosabb funkciója az istentiszteletre (misére) történő hívás. A hétköznapi életben a harang meghatározott időszak elmultát vagy kezdetét jelzi, míg a félrevert harang veszély (tűvesz, árvíz) közeledtéről tájékoztat. Események hírének továbbadására is szolgál, így például hírt ad jubileumi emlékevények kezdetéről, vagy a pápaválasztás megtörténtéről. A harangok többféle funkcióját jól példázzák a budapesti Szent István-bazilika harangjai. Ezek ugyanis nem egyszerűen harangok, hanem egyben a hívek határokra mutatkozó összefogásának szimbólumai is.

A templom legrégebbi harangjának 3100 kilogramm a tömege, 178,5 centiméter az alsó átmérője. *Walsér Ferenc* öntötte 1863-ban, Pesten. Ez a Bazilika egyetlen, az építéssel (1851–1905 közötti) egyidős, a mai napig megmaradt harangja. Díszítményén a földgömbön álló Szűz Mária alakja látható. A Bazilika délnyugati tornyában 1892-ben helyezték el. (Folytatása a 13. oldalon.)

Budai „bürger”, pesti polgár

● folytatás az első oldalról

tétkrendje a szorgalom, a költelességtudat, a családcentráltság elsőbbségét hangsúlyozta. A később egyre nagyobb szerepet játszó új polgárság már nem a céhek keretében érte el sikereit, és nem is törekedett a polgárjog megszerzésére, hozzásegítve így a rendi korlátok feloldásához.

A kiállítás a 18. század vége, valamint a városegyesítés közötti időszakban követi a fővárosi polgárság társadalomtörténetének alakulását, amikor a mai értelemben vett polgárság fogalmának alapjai megteremtődtek.

Tárlatuk első fele azt a kérdést járja körül, hogy a kortársak, valamint a polgárság, a polgárosodás kérdésével foglalkozó 19–20. századi

történészek, társadalomtudósok hogyan vélekedtek e társadalmi csoportról. A kiállított tárgyak a sokféle értelmezést illusztrálják, érzékeltetve a polgárság fogalom összetettségét. A megidézett pest-budai családtörténeteken keresztül a polgárrá válás folyamata is kibontakozik a látogató előtt. Közel harminc olajfestmény mutatja be a polgár alakját reprezentatív arcképek, gyermekábrázolások, házaspár ábrázolások formájában.

A pesti polgár önmagáról alkotott képét az önirónia is árnyalta. Szemlér Mihály (1833–1904), Petrich András (1765–1842), Canzi Ágost (1808–1866) karikatúráin megjelenő típusok szerepeltek a korabeli sajtóban és a szépirodalomban egyaránt.

A polgári lét gyakorlati feltételei ma már kevésbé ismertek – mitől lett polgár a polgár, és mitől pesti, vagy éppen budai? Nagy Ignác 1844-ben így írt erről: „A budaiak szeretnének nagyvárosiaknak látszani, a pestiek pedig valóban azok.”

A kiállítás második fele számba veszi a polgári értékrend néhány összetevőjét, egy-egy kiemelkedő jelentőségű tárgy-együttes bemutatása révén. Wesselényi Miklós 1831-ben írta a „középrend”-ről, hogy „a világon legtöbb műveltséget (sic!) terjeszt”. Milyen is volt ez a műveltség, hogyan vált értékrenddé? A kérdést egyes, „polgárinak” tekintett értékek – család, tisztaság, műveltség, mértékletesség – bemutatásával, valamint a polgárságot, a – mai divatos kifejezéssel élve – civil társadalom megnyilvánulásain keresztül mutatjuk be.

Tárlatuk egy jellemzően 19. századi jelenség, Pest-Buda nagyvárossá válása során létrejövő társadalmi csoport, a polgárság fontosabb társadalomtörténeti jellemzőjét mutatja be. Ugyanakkor azonban nagy hangsúlyt fektet, hogy ezt konkrét személyek életútján keresztül vázolja fel, ezzel is közelebb hozva a látogatóhoz a 19. századi városok polgárainak életvilágát.

Weber Henrik: Férfi arckép, 1840-es évek (Vászon, olaj)

A kiállítás elsődleges üzenete az, hogy a 19. századi pest-budai polgárság egy vallási, etnikai és származási tekintetben egyaránt rendkívül heterogén társadalmi csoport volt, amelynek a 19. század folyamán, minden meglévő konfliktus ellenére sikerült a békés együttélés feltételeit megteremtenie, s így a városegyesítésig már nagyjából kialakulhatott az, amit sajátosan „pesti” polgárságnak tekintünk.

A szeptember 19-ig látogatható kiállítást Perényi Roland rendezte, látványtervét Szabolcs János készítette. A múzeum főigazgatója, Bodó Sándor bejelentette, hogy nyáron a mostani tárlathoz kapcsolódva tervezik megnyitni Buda utolsó polgármesterét, Házmán Ferencet bemutató kiállításukat.

(Forrás. www.btm.hu)

Közel harminc olajfestmény mutatja be a polgár alakját

Kataszteri térképekről

Nemzetközi levéltáros konferencia

Budapest Főváros Levéltára június 17–18-án Kataszteri térképek Közép-Európában címmel nemzetközi konferenciát és workshopot rendezett az egykori Habsburg Monarchia területén ma létező 10 ország részvételével.

Konferenciájukon a 19–20. századi egykori Habsburg Monarchia területén készült

kataszteri térképek levéltári helyzetével, digitalizálásával és közzétételével foglalkoztak. Az angol és német nyelvű rendezvény előadói olyan kérdésekre keresték a választ, hogy országukban van-e szándék és lehetőség egy nemzetközi együttműködésre a kataszteri térképek digitális feldolgozására vonatkozóan.

A kataszteri térképek ideális anyagként szolgálnak egy nemzetközi projekt megvalósítására, mivel az egykori monarchia területén azonos

szempontok alapján készítették azokat.

A kétnapos nemzetközi konferencián és workshopon Magyarországon kívül Ausztria, Csehország, Horvátország, Lengyelország, Olaszország, Románia, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia és Ukrajna képviseltette magát. Szervezője Budapest Főváros Levéltára, együttműködő partnere a Magyar Országos Levéltár valamint az International Center for Archival Research (Icarus, Wien) volt.

(Forrás: www.bparchiv.hu)

Országos Általános Ipari Kiállítás

125 éve volt az egyesített főváros első nagyrendezvénye

Budapest, a fejlődő főváros rendezte 1885-ben az első nagy országos vásárt, a kiegyezés utáni évtizedek jelentős gazdasági eseménye-

rális intézmény önálló palotája nemcsak a magyar kultúrának volt a reklámja, de az új anyagnak, a színes mázas kerámiának is. Az új Zsolnay kísérleti anyag itt mutatkozott be először (a pirogránitához vezető út első jelentős terméke a Steindl-massza színes mázas kivitelben).

Az egész homlokzatot gazdag, az itáliai reneszánsz kultúrára utaló ornamentika díszíti, az építészet a szobrászat és a festészet jelképeivel. A frízor terveit megtalálhatjuk a Zsolnay-fazonrajzok korabeli kiadványaiban, és ezeken tondó formában, a reneszánsz legnagyobb művészei láthatók: Leonardo,

Rafaello és Michelangelo portréi. A homlokzatot borí-

tó színes majolika kiállta az idők próbáját, színükben és tartóságukkal.

Thaly Tibor leírásában a kortársak azon véleményét is jelzi, miszerint a Pfaff a magyar stílust kereste volna az épület megalkotásakor. Véleménye szerint a kérdés feltevését a Zsolnay gyár, később méltán híressé vált majolika termékei még ekkor nem igazolhatták. Nem vitatható azonban az a tény,

Elődeink mives munkája

A színes mázas kerámia időállónak bizonyult (A szerző felvételei)

hogy a Zsolnay kerámia teremtette meg az alapjait a magyar stílusnak.

A középrizalitos kiállítási csarnoképítmény két oldalán lévő reneszánsz szellemű díszkutat maradványai azonban a 125 év múlását jelzik. Sajnos a fedetlen, nem zárt helyen lévő medencék rongálódása, korróziója, hazai (nemcsak időjárási) viszonyaink között nehezen kerülhető el. A téli időszakban a fagytól védeni kellene, és mielőtt végleg tönkremennének, javítani vagy cserélni szükséges azokat és az egyes kerámia elemeket.

Vízy László

A „Palme-ház” – a régi Múcsarnok

ként bemutatta az ország fejlődését a nagyvilágnak. Ez a városligeti esemény az egyesített főváros első, látványos programja volt. A rendezvény – mai nemzetközi nevén az expo – eredendően nem csak a bemutatást és bemutatkozást szolgálta, hanem a jövő fejlődésének zálogaként is szolgált. Itt találhattak egymásra a partnervállalkozók, hazaiak és külföldiek egyaránt. Ezáltal nyert piacot magának a fejlődő „honi” ipar és kereskedelem.

Ebben az időben készültek Steindl Imre Múzeum körüli épületei. Homlokzataikon és belső tereikben megjelent az új anyag, a Zsolnay gyár terméke. Pfaff Ferenc méltán követte mesterét a kiállítási pavilon neoreneszánsz stílusú épületével, alkalmazva a „Steindl-massza” néven forgalmazott új színes-mázas kerámiát. A régi Múcsarnok, az első ilyen funkciójú kultu-

A neoreneszánsz építőmestere

Pfaff Ferenc (1851–1913)

A századforduló magyar építészetének jellegzetes alkotója Pfaff Ferenc Mohácson született, 1851. november 19-én. Steindl Imre tanítványaként 1880-ban szerzett építész oklevelet. A mester nyomdokain haladva a neoreneszánsz stílust követte, épületformálásában és a díszítmények kiválasztása során, és ez egész pályafutását végigkísérte. Kezdetben a középületek vonzották (Svábhegyi római katolikus templom), első jelentős munkája a régi Múcsarnok (Országos Kiállítás) épülete (1885), maradandó hírt és jó nevet szerzett neki.

1887-től a Magyar Államvasutak alkalmazottjaként, mint a magasépítési osztály vezetője, majd később minisztériumi főtisztviselő és műegytemi tanár – számos pályaudvart tervezett és épített. Steindl Imrehez hasonlóan a téglapépítészet kiváló mestere volt, aki műveihez az ornamentals díszítményeket és figurális motívumokat a Zsolnay gyár termékeiből választotta. A szí-

nes majolika gazdag alkalmazása, például a régi Múcsarnok esetében, szinte közvetlenül Steindl régi műegytemét idézik.

A pályaudvarok az új modern fejlődés eredményei. Terveihez már más kompozíció, és más formarend kellett, amelyhez azok funkcionális és egyben reprezentatív középítési igénye párosult (miskolci, a kassai és a győri pályaudvarok átépítése). Alkotásai száz év után is maradandóak és példaértékűek. Ezért találhatjuk meg több műemléki védettségű pályaudvarunkon Pfaff Ferenc építész nevét az emléktáblákon. A budapesti Műegytem tanáraként 1913. augusztus 21-én hunyt el Budapesten.

Ha a Városligetben sétálunk, gondoljunk a 125 év előtti Országos Kiállítás- és Vásárra, megnézvén és megcsodálván azt az épületet, amely onnan mementőként, egyedül megmaradt.

V. L.

Az első világháború közép-európai nagy vesztesei az osztrákok és a magyarok voltak. Az utódállamoknak kijelölt trianoni területhatárok a mai napig tartó viszály magvait vetették el a döntés által érintett országok és népek között. Egyben politikusaik számára korszakonként ismétlődően a nemzetiségi kártya kijátszása kiváló lehetőséget adott sok esetben koncepciótlanságuk eltakaráására, személyes érvényesülésük elősegítésére.

A Magyar Királyság megcsönkítése több évszázad történéseinek eredőjeként következett be. Legfőbb oka a Kárpát medence etnikai összetételének megváltozása volt. A másfél évszázados török hódoltság és a vele párhuzamosan alakuló Habsburg hódítás a magyar népesség drasztikus fogyását eredményezte, az itt élő nemzetiségekhez viszonyít-

A vidéki országzászlókat a Szabadság téren avatták és szentelték fel

va. Mégis, amikor az előre megjósolható bekövetkezett, az minden, magát magyarnak tartó embert fájdalmasan érintett. Erről nagy költőink mindegyike (Ady Endre, Babits Mihály, József

Trianon és Budapest

Kilencven éve történt

Attila, Juhász Gyula, Kosztolányi Dezső, stb.) megemlékezett. Juhász Gyula 1927-ben alkotott, Trianon című versében így vall erről:

(megosztva) és a vasúti csomópontok, vasútvonalak (teljes egészében) a kisanant országokhoz kerültek. Egy közép-európai kutatás

lomokban ma délelőtt megkondultak a harangok, a gyártelepek megszólaltatták szirénáikat és a borongós őszi levegőben tovahepölygő szomorú hanghullámok a nemzeti összeomlás fájdalmas gyászát jelentették... Ma tehát elszakították

A Szabadság téren egykor a Trianoni Országzászló állt (A fotók Sebestyén Imre kecskeméti képeslap gyűjteményéből valók.)

„Nem kell beszélni róla sohasem, De mindig, mindig gondoljunk reá, ...”

A Honismereti Szövetség és a Vas Megyei Honismereti Egyesület által szervezett XXXVIII. Országos Honismereti Akadémia egyik előadója, *Marossy Endre* törté-

keretében azt is érdemes lenne feltárni, hogy a világháború előtti időszakhoz képest az utódállamok területén milyen mértékben növekedett meg a francia és az angol nagytőke gazdasági szerepe!

1920. június 4. a trianoni békeszerződés aláírása, melyről így írt a korabeli tudósító: „A budapesti temp-

tőlünk a ragyogó magyar városokat a kincses Kolozsvárt, a Székelyföldet, a Rákócziak Kassáját, a koronázó Pozsonyt, az iparkodó Temesvárt, a vértanúk városát Aradot és a többit mind, felnevelt kedves gyermekeinket, a drága, szép magyar centrumokat. Ma hazátlan-ná tettek véreink közül sok millió hű és becsületos em-

Trianon – a számok tükrében

Az új határok következtében 3,2 millió magyar került a szomszéd országok határai közé, tehát a Kárpát-medencében élő magyarság több mint 1/3-a, s ennek fele az új határok mellett zárt tömbökben élt. Csehszlovákia kapta Észak-Magyarország (Felvidék-North-Hungary-Highlands) és Kárpátalja 63 000 négyzet km területét 1 072 000 magyar lakossal. Romániának adták Erdélyt (Transylvania), valamint a Tiszántúlt és a Bánság (Banate) keleti felét, azaz 102 000 négyzet km-t, 1 664 000 magyar lakossal. A Szerb-Horvát-Szlovén Királyság (Yugoslavia) a Bánság (Banate) nyugati felét, Bácskát, Dél-Baranyát és a Muraközt kapta 21 000 négyzet km területben 465 000 magyar lakossal. Ausztriához csatolták az Órvidék (Burgenland) 4000 négyzet km-nyi területét 26 000 magyar lakossal.

nész kutatásai alapján a győztes nagyhatalmak a trianoni határok meghúzásánál – minden egyéb kijelentésük ellenére – kizárólagosan hadászati szempontokat vettek figyelembe: a folyók

bert... A város és az ország némán, méltóságteljesen, de komor daccal tüntetett az erőszakos béke ellen. Egész Budapest a gyászünnepek háta alatt állott.”

A Rubiconban nemrég megjelent írásában Csóti Csaba (Vagonlakók, barakkok, menekültek) a fővárosba érkező menekültek emlékét idézi fel: „Ha [vonattal] a Nyugati pályaudvar környékéről kiindulunk, már a Ferdinánd-híd lábánál láthatjuk a vagonlakókat. Némely vagonlakó

rideg lakását úgy igyekezik lakályossá tenni, hogy függönyöket tesz az ajtó elé, mások meg az otthonukból elhozott karosszéket helyezik el a vagon közepére, amely most az ebédlőt pótolja. Ahogy a vonat halad, véges-végig minden állomáson újabb és újabb vagonlakókkal találkozunk, akik epedve várják az órát, hogy megszabaduljanak kínos-kellemetlen „nyári” lakásuktól.” Az utolsó vagonlakó 1932-ben tudott emberi körülmények közé költözni!

A Rubicon összegzése szerint az 1919–1922 között ilyen és ehhez hasonló cikkekben nem volt hiány a magyar napilapokban. Az ország megszállása, majd a trianoni határok következményeként regisztráltak mintegy 350 ezer ember hagyta el lakóhelyét, és települt át a mai Magyarország határai közé. (Egyes kutatók 400–450 ezer főre teszik a menekültek összlétszámát!) A menekültek elsődleges és sokszor kizárólagos célpontja az „ország szíve”, Buda-

pest volt. Az 1918 és 1924 között regisztrált menekültek 31 %-át 1919-ben, 34 %-át 1920-ban érkezettek alkották. Eszerint a menekültek közül 232 ezer ember két év alatt hagyta el lakóhelyét. Az összes nyilvántartott menekült 57 %-a mai Romániából, 30 %-a pedig a mai Szlovákiából érkezett. A 20. században hasonló nagyságú magyarországi népességmozgás 1944-ben és '56-ban volt – Nyugat-Európa felé.

Gábel Tibor

A Szabadság téren egykor állt négy trianoni szobor az elcsatolt területeknek égtájként (Észak, Kelet, Dél, Nyugat – balról jobbra) állított emléket

Klauzál Napok Tétényben

A Klauzál Gábor Társaság április 23–24-én ötödik alkalommal rendezte meg a Klauzál Napok Tétényben című programsorozatát. Az öt helyszínen futó rendezvényeken kiállítási megnyitóval, iskolások helytörténeti vetélkedőjével, helytörténeti előadásokkal, megemlékezéssel is találkozhattunk.

Megnyitását 23-án, délután a szervezet elnöke, Dobos Károly végezte a Budapesti Temetkezési Intézet Zrt. Fiumei úti Kegyeleti Múzeumában. Ennek indoka az volt, hogy a rendezvénysorozat részét képezte a „Szobor és ünnep szüle-

tett” című vándorkiállítás ezt követő megnyitója: az Országház előtti Kossuth téren állt „Batthyány-kormány mementója” címet is viselő, Horvay János szobrászművész által készített Kossuth szoborcsoport történetét mutatta be a Dombóvári Városépítési Egyesület által gondozott tárlat. Délután az iskolások történeti vetélkedője zajlott „Klauzál Gábor és Széchenyi István élete és munkássága” címmel.

Másnap Klauzál és Széchenyi megemlékezéssel, koszorúzással folytatódott rendezvényük. Délután a Nagytétényi Kastélymúze-

um díszterme adott helyett Klauzál Gábor és Széchenyi István címet viselő emlékülésüknek: Simon V. Péter történész Széchenyi István és Klauzál Gábor az 1848.

márciusi és áprilisi eseményekben, Gergely András történész Az összeroppanás felé – Széchenyi 1848 májusától szeptemberig címmel tartott előadást.

Ásatások Óbudán

Aquincumi Múzeum tárlatait csoportos látogatás formájában leginkább az óbudai iskolák diákjai tekintik meg – hangzott el a múzeumban.

Régészeti időszaki kiállításukon idén a diákok több óbudai helyszínű feltárás dokumentált emlékeivel és leletanyagával találkozhatnak. Az Óbudai Gázgyár területén, az aquincumi római kori polgárváros egykori keleti határán (a Pók utca vonala) jelentős leleteket találtak. Utóbbi azért is érdekes, mert eddig az ókori város keleti városfalzakasza nem volt ismert. Kaszásdűlőn római kori temetőrészletek és épületmaradványok kerültek elő, gazdagítva ismereteinket. Az Óbudai/Hajógyári-szigeten a középkori, 13–16. századi uradalmi központ maradványait tárták fel.

Az UTE első 125 éve

Kiállítás a Magyar Sportmúzeumban

Az egyszerű, finom kedvességek jelentik a legszebb örömeinket az életünkben. Ilyen örömet okozott az Újpesti Torna Egylet (UTE) meghívása a Sportmúzeum és az UTE közösen rendezett kiállítására, amelyet a SportAgóra (Magyar Sportmúzeum) épületében rendeztek meg. *Molnár Zoltán* a Magyar Olimpiai Bizottság főtitkára május 13-án nyitotta meg a kiállítást.

Kedves, tárgyilagos és elismerő szavai bármelyik szurkológárdának tetszett volna. A kibontakozásról is hallottunk néhány sokatmondó megállapítást. *Derce Tamás*, Újpest polgármestere ismét határozottan kimondta,

hogy az utóbbi húsz évben sok ártalom érte a sportban dolgozókat, a sportért dolgozókat és a sportolókat is. *Óze István*, az UTE ügyvezető elnöke elismerte az előtte elhangzott megállapításokat és hozzájuk hasonlóan a pályák, termek, csarnokok állapotáról, valamint a megváltozott felfogásról beszélt, amelyen sürgősen javítani szükséges.

A jubileumi sportkiállítás sikere szemmel látható volt. *Szabó Lajos*, a Sportmúzeum igazgatója mindent megtett a siker érdekében. Sokan és nagyon őszintén gratuláltak *Ipacs Évának*, a kiállítás főszervezőjének, aki sok munkával szervezte és készítette elő ezt a szép napot. A kiállításról nem írok. Tessék megnézni! Megéri a fáradságot, ha egyáltalán fáradság a fiatalok nagy eredményeire emlékezni és ezeket felidézni! Búcsúzóul a következőt írtam a vendégkönyvbe: „Gyermekkoromtól a kezdő öregkoromig az összes

Az UTE és a Sportmúzeum közös kiállítása (Fotók: Kovács Ivánné)

nagyszerű emlék és siker az eszembe jutott. Köszönöm. Hajrá UTE!”

A statisztikákat majd még sokszor felsoroljuk. Ugyanis volt és van mivel megtölteni a statisztikai úrlapokat. Az olimpiai és világbajnokok, és bármilyen helyezettek és résztvevők, valamennyien a mi versenyzőink. Mindet szeretjük. Az UTE a legtöbb pontot hozó egyesület volt. Néhány olimpián a legtöbb pontot szereztük a magyar olimpiai küldöttség számára és a magyar hazának. Az UTE a legnagyobb és a legkiemelkedőbb sportegyesületeink közé való!

A nagy múltú és eredményes UTE, majd Bp. Dózsa, majd Újpesti Dózsa és újra UTE szép és tartalmas kiállítás megtekintésére ad alkalmat a magyar sporttörténet, a főváros és az újpesti sporteredmények iránt érdeklődőknek.

F. K.

Győzelmi tróféák

Az egylet zászlója (1935)

Buda(Pest) ostromai

Konferencia a főváros levéltárában

A Legenda Közművelődési Egyesület, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Kossuth Lajos Hadtudományi Kara és Budapest Főváros Levéltára Buda(Pest) ostromai címmel tudományos konferenciát tartott május 13-án, Budapest Főváros Levéltárában.

A konferenciát Budapest 65 évvel ezelőtti ostromára emlékezve szervezték. Ez a rendezvény azon hagyományteremtő konferenciasorozat része, amelynek megfogalmazott célja, hogy az adott történelmi eseményt

ne önmagában, hanem a szélesebb történelmi környezetbe plántálva tárgyalja. Így jelen konferenciánk sem csupán a második világháború eseményeivel foglalkoztak. Az 1944–1945-ös ostrom ismertetése (*Horváth Csaba*: Budapest védelmének és ostromának hadműveletei; *Babucs Zoltán*: A Budapestet védő csapatok különleges alakulatai; *Számveber Norbert*: Páncélozott harcjárművek Budapest ostrománál) előtt így bemutatták a budai vár 1686-os megívását (*Hegyí Klára*: Buda

UTE emléktábla avatása

Az Újpesti Torna Egylet alapításának 125 éves jubileuma alkalmából a sportegyesület létrehozásának színhelyén (IV. ker., Szent István tér 19.) június 16-án *Derce Tamás* újpesti polgármester és *Kapolyi László*, az egylet elnöke, emléktáblát leplezett le.

helyőrsége a XVI–XVII. században; *Domokos György*: Buda ostroma 1686-ban; *Oross András*: A budai vár az 1686. évi ostromot követő években) és az 1849-es ostromot (*Hermann Róbert*:

Bécs vagy Buda?; *Kedves Gyula*: A budai vár stratégiai jelentősége és változásai a szabadságharc folyamán; *Csikány Tamás*: Buda ostromának megszervezése és vezetése) is.

Múzeumok Majálisa az esőben

Előtérben a helytörténeti gyűjtemények

A Múzeumok Majálisa a Múzeumi Világnaphoz legközelebb eső hétfőjén, május 15-én és 16-án zajlott le. A tizenötödik alkalommal megrendezett programsorozaton a Magyar Nemzeti Múzeum kertjében több mint száz múzeum és kézműves készült a bemutatkozásra az ICOM (Múzeumok Nemzetközi Tanácsa) ez évi jelmondatával (Múzeumok a társadalmi harmóniáért.), melyet a Múzeumok Világnapja, május 18-a kapcsán tett közzé. E gondolat jegyében ezen a hétfőjén a helytörténeti, kisebbségi gyűjtemények álltak az érdeklődés fókuszában, hiszen az általuk őrzött és közvetített értékek elmélyítik a környezetünkhöz való kapcsolatunkat. A másik kiemelt téma a fotó, a megragadott pillanat – a Díszteremben Robert Capa képeiből láthattak válogatást az érdeklődők.

A fővárosi helytörténeti gyűjtemények az eddigi legnagyobb létszámmal vettek részt a rendezvényen. Angyalföld, Csepel, Ferencváros, Hegyvidék, Kispest, Óbuda, Rákospalota, Újpest és a XVIII. kerület múzeuma várta az érdeklődőket. Színes programokkal fogadták a látogatókat. A személyessé tehető történelem iránt érdeklődők kiállítások, könyvbemutatók, izgalmas múltidéző képek sorával találták szemben magukat. A kisebbek addig különböző játékos gyermekfoglalkozások (kirakók, kifestők, régészkedés), izgalmas vetélkedők részesei lehettek, de akár nyomdászati eszközöket is kipróbálhattak.

Szombat délelőtt a megnyitó program keretében kerültek kiosztásra az Év Múzeuma 2009. és a Vendégbarát Múzeum pályázat díjai is. A budapesti múzeumok közül a Hadtörténeti

Múzeum a magyar katonai hagyományok megmentése és megismertetése érdekében végzett sokirányú, kiemelkedő munkájával, látogatóbarát tevékenységével Év Múzeuma 2009. díjat, a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület különdíját a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum nyerte el, sokszínű kiállítási programjaival és kulturális tevékenységével.

Szombat délelőttre még napsütés is jutott, a megnyi-

tó és a díjátadások a múzeum főlépcsőjén álló több száz vendég előtt zajlottak, de kora délutánra megérkezett az eső. A folyamatos esőzés ellenére is közel ötvenen látogattak el szombaton a Múzeumkertbe. Az éjszaka beköszöntött vihar megtépázta a sátrakat, pavilonokat, s a hideg vasárnap már nem tette lehetővé szabadtéri programok rendezését, de nem maradtak el: a múzeum termeibe költöztetve kerültek sorra. Sajnos a múzeumok bemutatkozása nem folytatható, de jövőre ismét találkozhatunk velük.

szöllősy

A fővárosi kerületek gyűjteményeinek sátrai
(Fotó: Kovács Ivánné)

Aranytíz Helytörténeti Klub

Belváros-Lipótváros hagyományainak ápolói

Fél évszázados működésre tekint vissza az V. kerületi helytörténeti klubunk. Összejöveteleinket az Aranytíz Kulturális Központban minden hónap utolsó csütörtöki napján, délután 5 órakor tartjuk.

2010 első felében jeles előadók előadásait hallhattuk. Január 28-án *Bognár Gábor* művészettörténész az Erzsébet téri Nemzeti Szalon 50 év előtti lebontására emlékezett. Azóta sincs ehhez hasonló intézménye a modern magyar művészetnek és művészeknek Budapesten. *Czétényi Piroska* építész, az Építész Kamara műemléki és restaurátori ta-

gozatának elnöke február 26-án ismertette a Deák téri evangélikus iskola történe-

Schall József emléktáblájának avatása a Deák téri evangélikus gimnáziumban – Szántai Lajos, Kézdy Edit és Vízzy László

tét és a helytörténeti füzetet Schall József (1913–1989) Ybl-díjas építész emlékeztét. Az evangélikus gimnázium Márványtermében, az eredeti tervrajzok kiállításá-

hoz kapcsolódva március 25-én hangulatos rendezvényen emlékeztünk meg a felújítás befejezésének 25. évfordulójáról és Schall József építéséről. *Fabiny Tamás* pesti evangélikus püs-

pök mondott emlékbeszédet, a gimnáziumi tanulók műsorának kíséretében. Szakmai-történeti előadást *Vízzy László* építész tartott, a munkák egykori „beruházó-

ja”. A gimnázium előcsarnokában elhelyeztük Schall József Ybl-díjas építész emléktábláját.

Május 27-én *Moss László* tanár, az Eötvös gimnázium 150 éves múltját idéző Reáltanoda 7. – című könyvéből, az egykori pesti Belvárosi Főreál híres építészeiről tartott előadást.

A második félévben az Aranykönyv című helytörténeti kiadványunk szerkesztését, előkészítését tervezzük, amely az utóbbi öt esztendő nevezetes helytörténeti eredményeinek összefoglalója lesz. Előadásainkon folytatjuk a neves pesti építészek és építőmesterek munkásságának bemutatását: *Pecz Samu* építész professzor és *Neuschloss* építész-dinasztia szerepel programunkban.

Vízzy

Falk Miksa utcai házak

Lipótvárosi emlékek

Az Atlantica ház kapuja

A képzőművészeti antikváriumairól, galériáiról, stúdióiról híres pesti utcát száz éve nevezték el Falk Miksáról (1828–1908), a magyar újságírás nagytekintélyű alakjáról, a Széchenyi köréhez tartozott akadémikusról, aki Erzsébet királyné nyelvtanára is volt. (Munkáiból két címet említek: Széchenyi István gróf kora, 1868; Korés jellemképek, 1902.)

Az utca már Hild János (1805), később Lechner Lajos várostervében is kijelölt útvonal. Hajdan, amikor az utca közelében a Duna hömpölygött, Feldunasornak hívták. Az 1839. és 1841. évben Széchenyi István kezdeményezésére itt épült meg a Pesti Hengermalom, mellette a Lánchíd építésében is részt vállalt öntődével. 1848-ban itt fegyvert is gyártottak, ezért nevezték a későbbi Szent

István körutat akkoriban Fegyvergyár utcának. Neve 1867-től Nádor utca lett. Az 1900-as évek legelején parcellázták, és jómódú polgárok (Palatinus Rt., Schiffer Miksa építési vállalkozó) vásároltak nagy házhelyeket. Az utca vegyes stílusú; találunk historikus házakat és a korai modernékből is néhányat, de a legtöbbje a szecessziós építészeti irányzatot követi. A sok szép épület

Falk Miksa u. 13. belső kapuja

közül Fodor Gyula építész két házát emelem ki.

A 13-as számú ház egy ötemeletes sarokház, kupolával a Balaton utca sarkán. 1911-ben épült, Balla Henrik, vagy a Palatinus Rt. megrendelésében. A mívés kovácsoltvas bejárati kapun felül, két szoborpár van. Be-

lépve márványlépcső vezet fel és a falakat mindkét oldalon szimbolikus domborművek díszítik (zenélő és olvasó nő mellékalakokkal). A szobrászati munkák Lányi Dezső és Vass Viktor munkái. A megmaradt ólombetétes lépcsőházi ablakok valószínűleg Róth Miksa műhelyében készültek. A tágas belső udvar oszlopcsnakos, ahol a jugendstílus elemeit láthatjuk.

Falk Miksa utca 13. kapuja

A 18–20-as számú ház egy hatemeletes épület a Stollár Béla utcánál. Belsőudvaros, premodern, sok szecessziós elemmel. 1911-ben adták át. Építtetője az Atlantica Tengerhajózási Rt. volt, ahol Fodor Gyula is dolgozott. A cég hét hajót vásárolt az egykori osztrák-magyar gőzöskökből – a gabona szállítására specializálódott hajók legnagyobbika az Óceánia volt. Székházuk a hajózási vállalkozás fénykorából való. A nagyon szép, apró csikóhalak és virágok sorával díszített kovácsoltvas bejárati kapu szintén Győri és Gerő dízműkovácsok munkája. Bejáratának falán csónakos domborművek, a kereskedelem és hajózás jelképeivel. A szobrászati munkák Ney Simon alkotásai. Felvonója és a lépcsőháza

A Falk Miksa u. 13. homlokzata (A szerző)

rácsai igen nívós kivitelben készültek, és a meglévő üveglablakok is gyönyörűek. A falakon stilizált növényi és állati ornamentikák, madarak, mókusok, stb. figurái láthatók. Szép a rózsaszín csempe, apró kockás betétekkel. Házfalán Ferenczy Noémi Kossuth díjas gobelinmű-

Van új a

Bemutató a 2009. évi bu

Közel egy évig (április 16-tól 2011. március 31-ig) látogatható az Aquincumi Múzeum régészeti időszak kiállítása.

Fejdzs aranylemezekkel, gyöngy-sorok, nyak- és karperecek, kardok, óriási, díszes ruhakapcsolótű, római kori síremlék és bronz szobor, avar libatojások: csak néhány tárgy abból a közel kétszázból, amely a BTM Aquincumi Múzeumának immár 14. alkalommal megrendezésre kerülő kiállításán látható. Az előző év legszebb ásatási leleteit felvonultató bemutató ez alkalommal az ős- és római kori tárgyakon túl a Budapesti Történelmi Múzeum frissen feltárt középkori leletanyaga is képviselteti magát.

Az intézmény a – gazdasági válság ellenére – a 2009. év folyamán ismét közel 40 régészeti ásatást és megfigyelést végzett beruházásokhoz kapcsolódóan a főváros területén. Ezek közül kiemelkedik az MO

Emailos koro (ruha kapcsoló) máncos – Kr.

Az Atlantica ház

... felvételei)

vész, festőművész emléktáblája (1890–1957): A szöveg tudományát Párizsban, Münchenben tanulta. 1913-ban szötte első nagyméretű munkáját, a Teremtést. 1956-ban gyűjteményes kiállítást rendeztek műveiből a Nemzeti Szalonban.

Horváth Péterné

Föld alatt

Budapesti ásatási leletekből

környűré déli szakaszán, több ponton végzett kutatás, amely közel négyezer év régészeti leleteit hozta felszínre: bronzkori, szkíta, szarmata, avar és Árpád kori temetkezéseket, településmaradványokat. A Hajógyári szigeten egy középkori uradalmi központ maradványai kerültek elő, érdekes leletanyaggal. A római kori Aquincum temetőinek feltárásai során edények, ékszerek bukkantak fel, ezeket szintén bemutatjuk. A kiállítás külön érdekességei a különböző korú sírok rekonstrukciói, illetve egy egészben kiemelt szkíta, kettős csontvázas sír, amely eredeti állapotában tekinthető meg.

Naifibula (lótű), z-e. 5–4. sz.

A 2009. évi fővárosi ásatások ismét bizonyították, hogy „van új a föld alatt”: Budapest régészeti öröksége igen gazdag és minden évben tartogat meglepetéseket nemcsak a szakma, hanem a nagyközönség számára is.

(Forrás: www.btm.hu)

Egy város három arca

• folytatás az első oldalról

tővé az új kiállítás megvalósítását, melynek terveit a Reálterv Építéstervezésiroda Kft. készítette el. Kiállításuk Óbuda három korszakát, a középkori királyi, királynői székelyet, a Zichy korszaktól a szanálásig tartó időszakot, és a városrész mai arcát, a panelvilágot eleveníti meg.

A Nemzeti Erőforrás Minisztérium kulturális területért felelős államtitkára, Szócs Géza író, hangsúlyozta, hogy itt nem csupán egy kiállítás megnyitásáról van szó, de az óbudai Zichy-kastély rehabilitációjának kezdetéről is, amit a kulturális tárca kiemelten fog támogatni.

Az állandó kiállítás létrehozói számára jelentkező kihívás nagyságát hangsúlyozta Vigh Annamária, az OKM Közgyűjteményi Főosztálya vezetője. A gazdag anyagot felölelő tárlat többszöri megtekintéssel dolgozható fel, növeli a múzeum hatékonyságát. Óbuda-Békásmegyer polgármestere, Bús Balázs az ünnepélyes megnyitón köszöntőjével, majd a kulturális terület államtitkárával együtt az új bejárat előtti nemzetiszínű szalag átvágásával a megújult múzeumnak a kerület kulturális életében elfoglalt jelentőségére hívta fel a figyelmet.

A múzeum Szentlélek téri bejáratán belépve modern

fogadótér, kávézó és múzeumi bolt állítja meg a betérőket. Az innen induló múzeumi folyosó macskaköves padlózata emlékeztet a 20. századi Óbudára. Itt szembesülünk a régi városrész fotóival, valamint az európai, a magyar és az óbudai események egymás alatt megjelenített kronológiájával a népvándorlás korától szinte napjainkig. Óbuda római emlékeit egy szőlőin-

Szócs Géza államtitkár, Népešy Noémi szakmai igazgató és a múzeum munkatársai – háttérben az új múzeumbejárat

dás díszítésű síremlék töredék idézi fel.

Az állandó kiállítás középkori egységéről és a most is látogatható időszakos tárlatokról már előző számunkban hírt adtunk (Lengyel hercegnő – Magyar királyné).

A város második arca – a mezővárostól a szanálásig címet viselő kiállítási egység a Zichy család uradalmától a 20. század kezdetéig vezeti el a látogatót. Megismerkedhetünk birtokosai, a Zichy család történetével, a betele-

pítésekkel, Óbuda mezőgazdasági múltjával, az iparosodással és – Duna-parti település révén – a folyam adta lehetőségek kihasználásával. A kiállítás szervezői felidéznek a település főként német nemzetiségű lakói házainak belső tereit, és a 20. század eleji Óbuda emlékeit.

Tárlatuk harmadik egysége már a mába vezet – a szanálás, a lakótelepek építése a Kádár korszak egyik nagyberuházásával és annak társadalmi következmé-

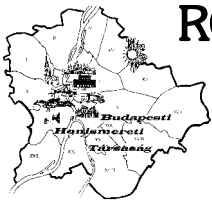
nyeivel szembesít. Megtudjuk azt is, hogy Budapest első bevásárlóközpontja, a Flórián itt épült fel. A szocialista korszak emlékeitől elszakadva ismét a macskaköves múzeumi folyosóra léphetünk, melynek falán márvány emléktábla emlékszik meg a mai múzeum elődjére, az óbudai helytörténeti kiállítás 1973-as létrehozásában közreműködőkről.

Rendezői bátran használják a modern technikát. Digitális kivetítő-szoba, számítógépes képernyők tágítják ki a tárlaton megtekinthető muzeális és fotó anyagot. Állandó kiállításuk kurátora Népešy Noémi, rendezője Biró Hajnalka, Benyóné dr. Mójzsis Dóra, Felbermann Judit, Horváth Péter, Révész Nándor, Tóth Emese, Viszket Zoltán volt. Látványterve, grafikai tervezése és kivitelezése a Narmer Építészeti Stúdiót dicséri.

Az állandó kiállítás egyik középkori terme

g.t.

RÓLUNK – RÖVIDEN

Budapesti Honismereti Társaság

Társaságunk éves közgyűlését 2010. április 30-án, az Újpesti Polgárcentrum Tükkörtermében tartotta. A közgyűlésen megjelenteket Breinich Gábor, a Társaság elnöke köszöntötte, majd Népessy Noémi, az Óbudai Múzeum szakmai igazgatója adott vetített képes tájékoztatást a múzeum jelenéről és jövőjéről.

A korábbi, eklektikus jellegű, interaktivitást nélkülöző múzeumi kiállítótermek a 21. századi elvárásoknak nem feleltek meg. Ezért egy iskolabarát múzeumot terveznek megvalósítani, amely a kerületi oktatást is segíti. A múzeum felújításához 19 millió forintot az Oktatási és Kulturális Minisztérium pályázati támogatása, 6 millió forintot a III. kerület önkormányzata biztosít. A közgyűjtemény bejárata a

Szentlélek térről nyílóan, egy korábban befalazott kocsis áthajtó helyén kerül kialakításra. Recepciót, múzeumi kávézót, múzeumi boltot is létrehozunk, akadálymentesítjük a területet. Az intézmény irodái a kastély másik szárnyában, a Gallup Intézet helyiségeiben kaptak teret. A falkutatás, a bontások megtörténtek, a muzeális anyagok csomagolásával egyidejűleg végzik el a leltárrevíziót. Konceptiójuk alapján állandó kiállításuk Óbuda három „arcát”, azaz időszakát mutatja majd be: a középkori várost, a 18–19. századi Óbudát és a szanálás utáni városrészt.

Az első napirendi pont keretében a Társaság elnöke az egyesületben tízéves tagsági munkára emlékeztető emlékérmeket adta át.

Ezt követően Gábor Tibor titkár előterjesztésében a szervezet 2009. évi közhasznúsági jelentését és a

A közgyűlésen Népessy Noémi az Óbudai Múzeum jelenét és jövőjét ismertette

2010. évi munkatervet vitták meg.

Az előterjesztés és szóbeli kiegészítése tartalmazta a Társaság múlt évi szervezeti életét. Az egyesület tartalmi tevékenységét a Budapesti História előadóestjei, a Városunk periodika négy számának és novemberben a Kulturális Örökség Napok mellékletének kiadása, a Budapesti Helytörténeti Emlékkönyv V. kiadása és a VI. kötet előkészítése, a Budapesti Helytörténeti Portál üzemeltetése jellemezte. Márciusban a Pest megyei Érdy János Honismereti Egyesülettel közösen helytörténeti felolvasónapot rendezett a Magyar Nemzeti Múzeum Pollack-termében, áprilisban sikeres jótékonyági estet tartott a Városunk támogatása céljából. Mindezek finanszírozási hátteréről is képet adott. Beszámolóját a 2010. évi tervek ismertetésével zárta.

A szóban is kiegészített közhasznúsági jelentés elfogadását követően dr. Sütő Józsefné, az Ellenőrző és Számvizsgáló Bizottság elnöke éves ellenőrzésük tapasztalatairól számolt be. A

bizottság megállapította, hogy a könyvelés rendezett, elszámolási adatai megbízhatóak és a Társaság 2009. évben is a jóváhagyott

Jubileumi emlékérmek átadása

A Budapesti Honismereti Társaság közgyűlésén az egyesületben tízéves folyamatos tagsággal rendelkezőknek (Ambroviits Ervinné, dr. Bogárdi Mihály, dr. Buda Györgyné, Erdős Kálmánné, Kovács Pirooska, Körtvélyesi Oszkár, dr. Sütő Józsefné, dr. Szauter Lajos, Zémann István) jubileumi emlékérmeket adtak át.

Alapszabálya szerint működött. Az előző évhez képest 33 százalékkal növekvő pályázati támogatást kapott az egyesület. Az évet 1.414 eFt eredménnyel zárta, melyet azonban pályázati kötelezettségek terhelnek. Az elszámolási, számviteli és iratkezelési feladatokat maradéktalanul és színvonalasan oldották meg.

Budapesti História

A Budapesti Honismereti Társaság Budapesti História című előadóest-sorozatát minden hónap első szerdai napján, du. 5 órai kezdéssel Budapest Főváros Levéltára földszinti konferenciatermében tartjuk (Budapest, XIII. ker., Teve u. 3–5.). Ezek nyilvánosak, belépődíj nélküliek, minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Október 6. (szerda) 17 óra

– Trianon emlékei a Magyar Nemzeti Múzeumban
– Előadó: Balahó Zoltán, a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Tára történésze

– Műhely: a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tevékenységéről – Előadó: Sancz Klára háznagy

November 3. (szerda) 17 óra

– A Neugebäude (Újépület) mártírjai
– Előadó: dr. Tóth József tanár

– Műhely: a Zugliget Egyesület tevékenységéről
– Előadó: dr. Salamin András, az egyesület elnöke

December 1. (szerda) 17 óra

– Budafok pincéinek története
– Előadó: Joó Ernő helytörténész

– Műhely: a Budafoki Péter-Pál Utca és Környéke Polgári Köre tevékenységéről – Előadó: dr. Szigeti Zoltán, a kör elnöke

Budapesti Honismereti Társaság

Székhely: 1043 Budapest, Berda József u. 48.

(Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény)

Tel.: 370-0652, fax: 230-5475

E-mail: bpht@upcmail.hu • Weblap: www.bpht.hu

Pest város Szépítő Bizottmányától a MÁV telepig

A Budapesti Históriák előadójestjei a főváros levéltárában

Levéltári forrásokon alapuló, képekkel, tervrajzokkal illusztrált tömör összefoglalót adott Pest város Szépítő Bizottmánya munkájáról *Hidvégi Violetta* főlevéltáros május 5-én, a Budapesti Honismereti Társaságnak Budapest Főváros Levéltára földszinti előadótermében tartott előadójestjén, a Budapesti Históriákon. A kiváló szakemberekből álló bizottság József nádor vezetése alatt a 19. század első felében tervszerű városfejlesztésével máig maradandó építészeti emlékekkel gazdagította Pest városát. A jórészt német származású nagy építészek (Hild, Pollack, Ybl, stb.) nevét a magyar hazafiak közt tartja számon az utókor.

A XVII. kerület egyik része, Rákoskert településtörténetét és az 1997-ben alapított civil szervezete fejlődését a Rákoskerti Polgári Kör elnöke, *Szelepcsényi*

Sándor ismertette. Sikeres tevékenységeik, melyek Rákoskerten a polgári ösz-

Arlett Annamária a Budapesti Históriákon

szefogás eredményeként valósultak meg, kiadványok, köztéri alkotások, helyi elismerési formák, kedvezmények, nívós rendezvények formájában erősítik a lokálpatriotizmust. A kör ajándékként az előadáson résztvevők rákoskerti képeslapcsomagot vihettek magukkal.

Június 2-án a Váci úti gyufagyár emlékét idézte fel *Kovács Ottó*, a Magyar Köz-

párizsi kiállításokon elismerést aratott, tulajdonosa iparfejlesztéséért érdemkésztel kitüntetett pesti polgár volt. Az előadást gyufaszálakból összeállított képekről készült korabeli fotókkal illusztrálták.

A „kerület tüdejének”, a százéves MÁV-tiszti lakótelep megmentése érdekében jött létre civil szerveződés-ként 2008 januárjában a MÁV Telep Baráti Köre Közhasznú Egyesület – ismertette *Arlett Annamária*, az egyesület elnöke. Az alapító félszáz lelkes lokálpatrióta szakmai-módszertani környezetvédelmi tevékenységet fejt ki, jó kapcsolatokat ápolva a kerületi önkormányzattal és hasonló profilú szervezetekkel. Kiadványaikkal segítik a kerületben lakók kerti munkáját, és levéltári kutatást folytatnak a MÁV telep történetének feltárása érdekében.

Tóth József

lekedési és Műszaki Múzeum történész-muzeológusa. A Zarzetzky József alapította pesti gyár 1837-től az 1873-as gazdasági válságig működött, előbb a pesti belvárosban (a mai Podmaniczky utca és Szent István körút kereszteződése körül), majd 1862-től a Váci úton. Termékeivel a londoni és

In memoriam

Dr. György Lajosné (1928–2010)

Weiner Anna néven született Budapesten, 1928. március 20-án. Életének első szakaszát az Erzsébetvárosban töltötte. A gimnáziumi éveket követően az ELTÉ-n történelem szakos diplomát szerzett. 1950-ben elkezdte tanári pályafutását a Fehérvári úti leánygimnáziumban, majd – többek között – a Köböl és Tejút utcai általános iskolában ismertette meg a magyar és az egyetemes történelmet a felnövekvő nemzedékkel. 1962-ben költözött a XI. kerületbe, előbb a Bercsényi utcában, majd később élete végéig a Baranyai téren lakott. 1983-tól nyugdíjasként folytatta tanári munkáját az ELTE Tanárképző Főiskoláján.

Nagy odaadással végezte az Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény és az Etele Helytörténeti Kör vezetését. Az 1990-es évek végén a Budapesti Városvédő Egyesület Várostörténeti Csoportja vezetőjeként több mint 100 előadást tartott – 2003-ban Podmaniczky-díjjal tüntették ki.

Az elmúlt év nyaratól méltósággal viselt betegsége nehezítette munkáját. György Lajosné élete 2010. április 6-án fejeződött be. Emlékét kegyelettel őrizzük.

In memoriam

M. Szücs Ilona (1925–2010)

Pécsen, 1925-ben született, a Képzőművészeti Főiskola festő szakát 1950-ben végezte el. A józsefvárosi József utca 37. szám alatti Múteremházban férjével, Martsa István szobrásszal együtt alkotott, 1998-ban a Múteremházban alkotó művészek közös kiállítását is megszervezte. Kerületi lokálpatriótaként és a Budapesti Városvédő Egyesület egyik alapító tagjaként jelentős szerepe volt a VIII. kerület kulturális értékeinek megőrzésében, helytörténetének ápolásában.

Több könyve jelent meg a Józsefvárosról, a kerületi önkormányzat támogatásával. A józsefvárosi helytörténeti csoport vezetőjeként sikeresen összefogta a kerület helytörténészeit. 1998-ban Józsefváros önkormányzata kitüntetéssel ismerte el civil tevékenységét, 2009-ben a Budapesti Honismereti Társaság felterjesztésére józsefvárosi helytörténeti tevékenységéért a Honismereti Szövetség emléklappal tüntette ki. Mindig lehetett rá számítani, távozása nagy veszteség Józsefváros és Budapest lokálpatriótái számára egyaránt! Energikus, kedves egyéniségét nem felejtjük, emléke bennünk él tovább.

Tabáni Helytörténeti Gyűjtemény és Dokumentációs Központ

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Jankóné Pajor Ildikó,
tel.: 201-7093,
cím: 1013 Bp., Döbrentei u. 9.,
nyitva: Sze, P, Szo: 14–18,
V: 11–18 óra.

Óbudai Múzeum és Könyvtár

Vezető: Népessy Noémi,
tel./fax: 250-1020
cím: 1033 Bp., Fő tér 1.,
nyitva: K–V: 10–17 óra.

Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Szöllősy Marianne,
tel.: 370-0652,
cím: 1043 Bp., Berda J. u. 48.,
nyitva: K–P: 10–17, Szo: 10–14 óra.

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Gönczi Ambrus,
tel.: 218-7420,
cím: 1092 Bp., Ráday u. 18., bejárat az Erkel utcából,
nyitva: K–P: 12–18, Szo: 10–14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Bihari József,
tel.: 261-5569,
cím: 1102 Bp., Halom u. 37/b.,
nyitva: H, K, Sz, P: 10–14,
Cs: 14–18 óra.

Alberfalvi Helytörténeti Gyűjtemény és Iskolamúzeum

Vezető: Belezna Andor,
tel.: 208-6635,
cím: 1116 Bp., Pentele u. 8.,
nyitva: K és Cs: 16–18 óra.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Osvai Katalin,
tel.: 06-30-644-9309,
cím: 1117 Bp., Erőmű u. 4.,
nyitva: Sze: 15–18 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria

Vezető: Balázs Attila, tel.: 457-0501,
cím: 1126 Bp., Beethoven u. 1/b.,
nyitva: K, Cs, P: 10–18 óra.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Mb. vezető: Benedek Nóra,
tel.: 349-1501, cím: 1132 Bp., Váci út 50.,
nyitva: K–Cs: 11–17, P: 9–16 óra.

Zuglói Helytörténeti Műhely

(szakmai besorolás nélkül)
Mb. vezető: Bese Judit, tel.: 251-1910,
cím: 1145 Bp., Uzsoki u. 57., Tetőtér,
nyitva: H: 14–17, Cs: 10–13 óra.

Rákospalotai Múzeum

Vezető: Mojzes Ildikó, tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K, Cs, Szo: 10–14,
Sze: 14–18 óra.

Kertvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Széman Richárd
tel: 401-0866,
cím: 1165 Bp., Veres Péter út 157.,
nyitva: H–Cs: 10–16 óra.

Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem

Vezető: Ádám Ferenc,
tel.: 256-6062, 258-4693,
fax: 256-9526,

cím: 1174 Bp., Báthory u. 31.,
nyitva: K–V: 14–18 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa, tel.: 281-1619,
cím: 1191 Bp., Csokonai u. 9.,
Nyitva: K–P: 14–17 óra

XVIII. Kerületi Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény – Múzeumsarok

Vezető: Frank Gabriella,
tel.: 295-0877, 06-20/258-0667
cím: 1183 Bp., Szent Lőrinc sétány 2.,
nyitva: K–Szo.: 14–18 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvary Ildikó,
tel.: 283-1779,
cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K–Szo.: 11–17 óra.

Csepeli Művelődési Központ Helytörténeti Gyűjteménye

Vezető: Maár Katalin,
tel.: 06-70-383-4287, 06-70-383-4288,
cím: 1213 Bp., Szent István út 230.,
nyitva: H–Cs: 10–15 óra.

Budafok Barlanglakás Emlékmúzeum

Vezető: Garbóci László,
cím: 1222 Bp., Veréb u. 4.,
(Kulcs a Mező u. 52. sz. alatt,
Lakatos családnál)

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sasvári Ilona,
tel.: 287-3057,
mobil: 06-20-226-4043
cím: 1238 Bp., Sztítás u. 105.,
nyitva: Sze, P: 14–18 óra,
K, Cs: 10–14 óra.

Budapest történetének válogatott bibliográfiája XXXIV.

Legendák lovasa

: jelenetek Buda, Pest, Bécs albumából / ... szerk., a bev. tanulmányt írta, a képeket vál. Buza Péter; a jegyzeteket kész. Buza Péter és Fónagy Zoltán; ford. Fónagy Zsófia és Kocziha Magdolna. – Budapest: Budapesti Városvédő Egyesület: OSZK, 2010. – 213 p.: ill., részben színes; 17 cm. – (Budapest könyvek, 1788-9235)

1919 : a Magyarországi Tanácsköztársaság és a kelet-európai forradalmak / szerk. Krausz Tamás és Vértes Judit. – Budapest: L'Harmattan: ELTE BTK Kelet-Európa Történeti Tanszék, 2010. – 283, [1] p.: ill.; 20 cm. – (Kelet-európai tanulmányok, 1789-8641; 5.)

20 év arcai, 1989-2009.10 : [az Eötvös József Általános Iskola Zenetagozatának 20 éves jubileumi évkönyve] / [szerk. Darvasi Linda]; [köz-

read. az Eötvös József Iskola - Csepel Alapítvány]. – Budapest: [Eötvös J. Ált. Isk.] : Eötvös J. Iskola - Csepel Alapítvány, 2010. – 81 p., [20] t.: ill., részben színes; 21 cm

„A Babatündérhez” : a budapesti játékkereskedelem története: Időszaki kiállítás 2009. november 20. - 2010. június 7. / Tészabó Júlia, Török Róbert, Demjén Bence. – Budapest: Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, 2010. – 118 p.: ill.; 22 cm

Dombóvári Antal: Zarándokhely Rákoshegyen / [kiad. Rákoshegyért Alapítvány]. – Budapest-Rákoshegy: Rákoshegyért Alapítvány, 2010. – 57 p.: ill.; 14x15 cm

Mérlegen a múlt : írások Budapest XVIII. kerületének történetéről: a 100 éve önálló Pestszentlőrinc, a 80 éve önálló Pestszentimre és a 60

éves Budapest XVIII. kerület jubileumára / [szerk. Feitl Írisz, Heilauf Zsuzsanna]; [közrem. Kovács Márk, Szegediné Mucsi Eleonóra, Nagy Veronika Sára]. – Budapest: [Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény], 2010. – 236 p.; 25 cm

Horváth Zsófia: Iskola a hegytetőn: a Notre Dame de Sion és az Arany János Általános Iskola és Gimnázium története. – Budapest: Tarsoly, 2010. – 61 p.: ill.; 24 cm. – (Hegyvidéki históriák, 1588-6689)

Ilyenek vagyunk : Budapest, XVIII. kerület Pestszentlőrinc - Pestszentimre általános iskolái, középiskolái, oktatási intézményei / [... összeáll. Gáspárné Ambrus Rozália, Patakfalvi Attiláné]; [kiad. Budapest XVIII. kerület ... Önkormányzata, Pedagógiai

Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény]. – Budapest: Önkormányzat: Ped. Int. és Helytört. Gyűjt., 2010. – 67 p.: ill.; 21 cm

Rózsadomb és vidéke tegnap és ma / ... írta és fényképezte Csákányi Lajos; mai fotókat Götze Krisztina. – [Budapest]: Csbook Kft., [2010]. – 152 p.: ill.; 21x21 cm

Sárközi Mátyás: Vérbeli várbeliek / [Kaiser Ottó fényképeivel]. – Budapest: Kortárs, 2010. – 142, [1] p., [6] t.: ill.; 24 cm

Szabó Miklós, M. (1942-): A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története, 1970-1979. – / [a fotókat vál. Bánffy Kálmán Györgyi ... és a szerző]. – Budapest: Zrínyi Kiadó: HM Zrínyi Kommunikációs Szolgáltató Kht, cop. 2010. – 279 p.: ill.; 24 cm

Gali Ágnes

A Szent István-bazilika harangjai

● folytatás az első oldalról

el a monarchia Magyarországnak legnagyobb tömegű (7735 kilogrammos) harangját, a Walser Ferenc által öntött Szentháromság harangot. Az első világháború folyamán ezt a nagyharangot katonai célokra rekvirálták – a Bazilika másik négy harangjával együtt.

1927-ben mozgalom indult Madarász István apátplébános vezetésével a templom első világháború-

ban elvitt nagyharangjának pótlására. A 7945 kilogramm tömegű harang kettős titulust kapott: egyrészt „Hősök harangjának” nevezték el, másrészt Szent Imre hercegnek szentelték 1930-ban – öntését Szlezák László aranykoszorús harangöntő végezte.

A második világháború alatt a német hadsereg rekvirálta a harangot. Pótlására 1990-ben egy újat adományoztak. Az egyik német újság által kezdeményezett közadakozást Helmut Kohl német szövetségi kancellár és a bajor miniszterelnök is támogatta, így köszönve meg Magyarországnak, hogy a magyar kormány 1989-ben Ausztria felé megnyitotta a határt az akkori keletnémet állampolgárok előtt.

Magyarország legnagyobb tömegű harangja, 9250 kilogrammos, 240 centiméter alsó átmérőjű. 1990-ben készült a passauai Perner ön-

tödében. A jármot szintén a Perner-cég készítette. Füles felfüggesztésű, egyik oldalán Szent István domborműve látható, fején a magyar Szent Koronával.

A bajor Perner-cég 1993-ban négy harangot öntött a Szent István-bazilika számára, amelyeket a templom északnyugati tornyában helyeztek el. A harangok tárcsás koronával kapcsolódnak a Walser Ferenc által 1860-as években készített öntöttvas harangjáróhoz.

Ezeket szentek, Szent Henrik, Boldog Gizella, Szent Imre, Szent Erzsébet tiszteletére szentelték.

A 21. század hajnalán egyre több magyar templomban pótolják a második világháború során elvitt harangokat. Ezeket a napjainkban készített harangokon gyakran helyezik el a magyar államcímert, vagy a Szent Koronát, jelképezve azt, hogy minden tárgyi veszteséget pótolni képes egy lelki kincsekben megerősödött nemzet.

Millisits Máté

Szent István dombormű a harangon (A szerző felvétele)

Régi Újpest cigányai

Az Újpesti Roma kisebbségi Önkormányzat és az „Eötvös József” Cigány – Magyar Pedagógiai Társaság május 15-én az újpesti Polgár Centrum Tükörtermében (IV. ker., Árpád út 66.) nyitotta meg Molnár István Gábor fotókiállítását Régi Újpest cigányai címmel. A kiállított mintegy 250 archív fotó a városrész cigány családjainak állított emléket: muzsikuskok, szegkovácsok, piaci kereskedők, téglavetők, seprőkészítők, az egykori újpesti bőrfá- és pamut gyárakban dolgozók életének egy-egy pillanatképe volt látható az egyszerű, faszerezetű tablókön.

Óbuda – a helyi hagyományok őrzője

Duna Karnevál, Időutazás Óbudán, Óbudai Búcsú

Óbuda–Békásmegyér Önkormányzata nem csupán saját kulturális örökségét ápolja, de színvonalas európai kitekintésről is gondoskodik. Jól példázta ezt a június 13-án, a békásmegyeri Csobánka téren rendezett Duna Karnevál, amely a nemzetközi minősítési rendszerben az Európa Top 500 elismerést nyerte el, azaz a földrész legnívósabb félezer rendezvényének egyike! A népzene, a néptánc, a kortárs tánc és zene... ötvözetével egy nemzetközi multikulturális fesztivált valósítottak meg hazai, olasz, görög, török... táncegyüttesek felléptetésével.

A június 17-én az Óbudai Múzeumban megnyitott új

állandó kiállításukra egyfajta „ráadásnak” tekinthető a múzeumnak helyet adó Zichy-kastély kertjében június 19-én szervezett Időutazás Óbudán. A múzeum munkatársainak köszönhetően egész napos programon látták vendégül Óbuda lakóit, ahol az ifjabb és idősebb korosztályt egyaránt „megfertőzték” a városrész múltjának emlékeivel. A délután 3 órakor kezdődő programok során a gyerekeknek szóló lovagi játékok, arcfestés mellett találkozhattunk a visegrádi Szent György Lovagrend képviselővel, a magyar barokk világával, egy játékos óbudai időutazással, csoportos jelmezes tárlatveze-

téssel (A megelevenedő múlt arcai), gasztronómiai időutazással, és Óbuda épületeit népszerűsítő interaktív rendezvényen (Bontsd le és építsd fel Óbudát!) egyaránt.

Június 26–27-én az óbudai Fő téren a „BRAUNHAXLER” Óbudai Német Hagyományokat Ápoló Közhasznú Egyesület kezdeményezésére – a Német és a Szlovák Kisebbségi Önkormányzat bevonásával – rendezték meg az Óbudai Búcsút. A 250 éves hagyományra visszatekintő rendezvényen szombaton délelőtt a városrész iskolásainak és óvodásainak műsorát követően a Braunhaxler Dalkör vendégeként orszá-

gos szintű nemzetiségi kórustalálkozó volt, német és szlovák dalkörök, kórusok, táncsoportok bemutatkozásával, amelyből természetesen a helyiek sem hiányoztak (Braunhaxler Német Énekkar). Az este 9 órakor kezdődő nemzetiségi búcsún a sramlizenekart, a táncot, a sörvívó versenyt, a különféle vetélkedőket kedvelők mellett a szebbik nem is kitüntetett szerepet kapott (Búcsú szépe választás). A másnapi ünnepi szentmise után (Szent Péter és Pál Plébániatemplom) hagyományörző felvonuláson idézték meg az egykori „barnalábúak” emlékét. Az ebédet a Törökbálinti Ifjúsági Sváb Zenekar és a Soroksári Német Nemzetiségi Kórus „kísérte”. Kirakodóvásár, hangulatos utcabál zárta a kétnapos búcsút.

Lipótvárosi „háztömbkoporsó”

Félezer halott a romok alatt

Budapest második világ-háborús ostromának válságos idejét sokszor felidéztek. Különösen sok áldozatot szedtek a lőszerrobbanások, amikor óvatlanul lakott területen elhelyezett raktárakat ért találat vagy a visszavonulók robbantották fel őket. Gyakran emlékeznek a budai Régent ház több száz áldozatára, de nem esik szó az V. kerületi Klotild (ma Stollár Béla) utca katasztrófájáról, pedig itt több halott maradt a romok alatt.

1945. január 13-án hajnalban hatalmas dörrenés riasztotta fel amúgy is nyugtalan álmukból a pincék lakóit, a Szent István körüttől a Szabadság térig remegtek a még álló falak.

A Honvéd utcai iskola udvarán a németek rengeteg lőszert, többek között 30 000 aknát tároltak. Ugyanakkor az iskola alsó helyiségeit hadikórházzá alakították! Amikor légbomba érte az épületet a Szemere, Klotild, Honvéd és Rothermere (ma Balaton) utca által határolt háztömb nagyobb fele ösz-

szeomlott maga alá temetve pincelakókat, sebesült katonát, orvost és ápolónőt egyaránt! Csak az utca külső bunkerjai menekültek meg, elpusztultak azok is, akik félve a nyilas igazoltatásuktól nem mentek le a pincébe, hanem lakásokban bujkáltak.

Tűzoltásra, mentésre a néhány utcával arrébb húzódó front miatt nem volt lehetőség, és amikor január 17-én a szovjet csapatok elfoglalták a városrészt és elült a fegyverzaj már nem hallatszott a többméteres romréteg alól sem segélykérés, sem kaparászás. Közel félezer halott, egyesek szerint 600-nál is több maradt a romok alatt... Egy évig ez volt a koporsójuk, csak 1946 elején, éppen 60 éve kezdtek eltakarítani a romokat. Volt belőlük elég: A négyemeletes szép iskolából, Bárczy István építő programja egyik gyöngyszemből csak a homlokzat maradt meg, egyetlen fala az utca fölé hajolva fenyegette a járókelőket, a 10/c. számú

hatemeletes ház teljesen összedőlt. Lehet, hogy fogott rajta az átok – itt székel az Értelmiségi Kormánybiztosság, sok elbocsátás szülőhelye. Mellette a 10/b. hátsó oldalát szakította le a robbanás, amely a Rothermere utca 16. számú bérház felét elvitte. Megrongálódtak a Klotild utca 17–19–21. számú modern, 5–6 emeletes házai is.

Ma már a pusztulásnak nyoma sem látszik, de a helyszínen emléktábla utal a tragédiára. 1951-ben 300 lakásos honvédségi lakótelep épült itt. Természetesen megváltozott az utcák neve is. Rothermere angol lord utcája Moszkva utca, majd Pálffy György utca lett a Rákosi korszakban kivégzett altábornagy után. József nádor sokat jótékony-

kodó menyee, Klotild szász-koburgi hercegnő helyét Stollár Béla az utca elején lévő egyik házban hősi halált halt ellenálló kapta meg. A házak stílusa a szocialista-realista építészet eleveit tükrözi, némi klasszicista beütéssel. Gyorsan épült, talán azért mert a munkában részt vettek az újonnan alakult 1. számú Honvéd Építő Dandár katonái is. 1952 májusában adták át az első épületet és utána negyedévenként a többi. Ezek egyikének falán helyezték el 2006-ban a táblát, rajta az elpusztult iskola képével.

Megváltoztak a környék lakói, csendes utca ez, annál inkább mivel a Honvédelmi Minisztérium hatalmas épülettömbje megszakítja folyamatosságát. Egyre kevesebben emlékeznek a pesti oldal legnagyobb „háztömbkoporsójára”.

Róbert Péter

Fotókiállítás a Ferencvárosban

A Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjteményben Wagner Margit fotóművész „Tegnap, ma... Középső Ferencváros változásai” című fotókiállítását június 4-én Sándor Erzsébet újságíró nyitotta meg. Egységes keretekben kiállított képein a Tűzoltó utca, Angyal utca, Viola ut-

záértéssel a kerület legjellemzőbb pillanatképeit. Fotózással a Vendel utcai gimnázium fotósakkörében ismerkedett meg, legszívesebben a fiatalokat, a gyerekeket fényképezte, miközben negyven éven át sajtófotósként dolgozott. Tárlata december 20-ig tekinthető meg.

Gönczi Ambrus, Sándor Erzsébet és Wagner Margit

Olvasóink írták

Hentesüzlet a Szabadság hídnál, Pesten

A nagycsarnokkal szemben lévő sarki boltban... már kisdiák koromban kedves volt nekem az üzlet mennyezete alatt, körben nagyon szép művészi, színes (kerámia) képeken meg volt jelenítve a hentes szakma, mégpedig az állattenyésztéstől a feldolgozott húsáruig... Nagy bánatomra, valamikor a nyolcvanas évek elején a hentesboltból előbb „Hot dog”, majd valami más bolt lett. Ez még nem lett volna baj, de kezdtek fokozatosan letakarni a bolt nekem oly kedves kerámia képeit... Beszéltem az üzlet akkori vezetőjével, aki úgy tudta, nem fogják letakarni vagy leverni az értékes szép látnivalót, ami egyidős lehet a szembeni nagycsarnok milleniumkori belső építészet egykori értékes díszivel... talán valami még menthető a szép, egykori belső díszítésből.

Gaján Vilmos

Az 1991-ben Pestújhelyre költöztetett Rákospalotai Múzeumban június 18-án méltó eseménnyel zárult a valamikori Pestújhely nagyközség Rákospalotától való önállóvá válásának (1909–1910) centenáriuma szerzett ünnepi esztendő.

A centenáriumi évet civilek (magánszemélyek és egyesületek) kezdeményezték, amit felkarolt a XV. kerület, Rákospalota, Pestújhely, Újpalota önkormányzata és bekapcsolódtak a

Pestújhely centenáriuma

Könyvbemutató és kiállítások megnyitása

kerületrész oktatási és kulturális intézményei is.

Sok esemény, program emlékezett és emlékeztetett a szebb napokat-éveket megélt község és a helyi társadalom életére, sikereire. A rendezvények célja nemcsak a dicső múltba révedés és nosztalgizálás volt, hanem egyben iránymutatás a jelennek és a jövőnek. Helyreállították és emlékhellyé avatták – környezetének szép kialakításával egy új kis közösségi teret is teremtve – Pestújhely egyetlen köztéren megmaradt kerek kútját. Egy másik emlékhelyet is kialakítottak az egykori pestújhelyi temető helyén, egy több tonnás sztélé elhelyezésével és környezetének parkosításával. Díszkönyvtárat tartottak, bált rendeztek a jubileum tiszteletére.

A Rákospalotai Múzeum októberben új állandó kiállítást nyitott az évforduló alkalmából *Civil élet az egykori Pestújhelyen* címmel. A kiállítás az egykor Pestújhelyen is virágzó egyesületi élet, a helyi társadalom oldaláról közelíti meg az önálló település megszületését és történetét, az egyesületek

betiltásáig és a község Nagy-Budapesthez csatolásáig.

A június 18-án bemutatott új kötet, a „Közös akarattal” *Írások Pestújhely civil életéről* című könyv fejezetei szintén a múlt (építészeti, közösségi, társadalomszervezési, kulturális) értékeinek felmutatásával az itt élők identitástudatának erősítését igyekszik szolgálni, ezzel is hozzájárulva az éledező helyi társadalom szerepének erősítéséhez.

Mojzes Ildikó

A Pestújhelyi Pátria Egyesület támogatásával készült archív fotókiállítás (Képeink a falról – pestújhelyi generációk)

Gázugár Óbudán

Székesfővárosi beruházásként készült

Az óbudai gázugár építése (BTM, Kiscelli Múzeum, Fényképtár)

Budapest közműellátásának változásáról a legfrissebb forrás talán *Vadas Ferenc Gázugárak és villanytelepek Budapesten* című tanulmánya, amely az óbudai gázugár történetével is foglalkozik.

Kutatásai alapján a székesfőváros a 20. század ele-

jén a klasszikus liberális, rendészeti szerepét aktív gazdaságpolitikára cserélte. Ennek során a magánkézben lévő közüzemeket megvásárolta, városi energiapolitikát fogadott el, jelentős beruházásokat, modernizálásokat folytatott. A régi és elavult gázugárak megváltá-

sa a szerződésük lejártá után, 1910-ben történt meg, az új óbudai gázugár elkészülte után be is zárták (1913–1914) azokat. Akkortájt a gázt főként (köz)világítási célokra használták.

A kis kapacitású, elavult gázugárak drágán és keveset termeltek, ezért a fővárosi vezetés egy új, évi 100 millió köbméter kapacitású gázugár építéséről döntött – 1910-ben Budapest gázfogyasztása 63 millió köbméter volt. Helyét Óbudán jelölték ki, a folyam közelsége (olcsó szénzállítás vízi úton, a termelés nagy vízszükséglete) volt a döntő szempont. Az árterületen építendő gyárat 2 kilométer hosszú töltéssel védték meg, a vasúthálózathoz egy 10 kilométeres iparvágánnyal csatlakoztak.

Az óbudai gázugár általános terveit egy svájci mérnök, Albert Weiss készítette,

két magyar műszaki szakember (Bernauer Izidor, Schön Győző) közreműködésével. Építészeti tervei Reichl Kálmán munkáját dicsérik. A gyár városképet ma is meghatározó épületeit a telep közepén álló tartálycsoport alkotta – a három, egyedi megjelenésű, egymás mellett álló toronytartály és egy közülük kimagasló negyedik torony (az üzemvíz, a kátrány és az ammóniákos víz tárolását szolgálták). Város felőli oldalán készültek el a gáztárolók. A főbejárat közelében a gyárvezetőség irodaházát, a gyár egyik oldalán a tisztviselői villasort, másik oldalán a munkáslakótelepet alakították ki. Utóbbi több jóléti intézménnyel egészült ki, a századforduló székesfővárosi szociális gondoskodást jól példázva.

G. T.

Ötvenéves a Rákospalotai Múzeum

Két egykori település – két „világa”

Az 1950-es évek legvégén kezdődött meg Rákospalotán a helytörténeti és néprajzi anyag gyűjtése. Állandó helyet kapott 1960 januárjában a gyűjtemény, a Kossuth utca 39-ben – megalkult a Rákospalotai Múzeum.

1991-től új helyen, a Pestújhelyi út 81. szám alatt működik. Állandó kiállításuk az

egykor önálló településeik, Rákospalota és Pestújhely különbözőségét, egyben történetét mutatja be – az elmúlt évben Civil élet az egykori Pestújhelyen címmel nyitották meg az állandó kiállítás pestújhelyi egységét.

Múzeumuk a néprajzi tárgyak (viselet, bútorkészlet, kerámia) és paraszti, mezőgaz-

A civil élet pestújhelyi relikviái (20. század eleje)

dasági munkaeszközök (kéziszerszámok, ekék, boronák) mellett jelentős kisipartörténeti (kismesterségek szerszámjai és termékei) gyűjteménnyel rendelkezik. Elkülönített egységet alkot Madarász Viktor hagyatéka.

Helytörténeti táruk a legkülönbözőbb település-, intézmény- és családtörténeti dokumentumokból, térképekből, tervekből, fényképekből, képeslapokból, magnetofon-kazettákból, videofilmekből áll.

Palotai enteriőr (20. század eleje)

Választási plakátok Óbudán

Az Óbudai Társaskörben (III. ker., Kiskorona u. 7.) április 27-én nyílt meg a Választási Megfigyelők 1990–2010 című kiállítás, amelyen az elmúlt két évtized

Intézet Politikai Röpirattárának gyűjteményéből is válogatva a harmadik Magyar Köztársaság választási anyagait tárták a közönség elé. A négyévente ismétlődő és az évek múlásával kiüresedő kulcsfogalmak köré szerveződött vizuális anyag hangfelvételekkel egészült ki. A kiállítás május 23-án zárt.

választási szórólapjai és plakátjai kerültek bemutatásra. Rendezői, *Khoór Lilla* képzőművész és *Kriza Bori* szociológus a Politikátörténeti

Gratulálunk

Budapest III. kerület, Óbuda–Békásmegyér Önkormányzata díszpolgári címmel tüntette ki *Pintér Endre* orvosprofesszort, a Margit kórház egykori főorvosát. A kitüntetett több mint egy évtizeden át az Óbudai

Pintér Endre *Bús Balázs* polgármestertől veszi át a díszpolgári kitüntetést (Fotó: Óbuda/Antal István)

Múzeumban összejöveleiket tartó Óbuda Baráti Kör elnöki tisztségét is ellátta. *Pintér Endre* a díszpolgári címmel járó félmillió forintot a magyarországi szalézi szerzetesek (Salesiani di Don Bosco) cigánygyerekek nevelését is szolgáló omladozó vidéki kegytemploma és ifjúsági háza (Bajót–Péliföld-szentkereszt) valamint nyergesújfalvai iskolája felújítására ajánlotta fel.

A Szent Istvánról elnevezett Magyar Szalézi Tartomány szerzetesei jelentős

szerepet láttak el Óbudán és Újpesten az árva gyerekek és rászoruló szegény fiatalok gondozásában a Rákosi korszakban történt feloszlásukig. Ma a szalézi szerzetesek ismét köztünk élhetnek. Budapesti rendházuk Óbudán működik, Újpesten a Clariseum és a Baross utcai kápolna az övék, az Aschner Lipót téri templom plébániáján van az ifjúsági házuk.

A díszpolgári kitüntetést *Bús Balázs* polgármester május 2-án, Óbuda Napján adta át.

Felelős szerkesztő: Gábrriel Tibor
Szerkesztőbizottság:

Breinich Gábor, Buda Attila, Róbert Péter, Sándor P.Tibor, Sipos András.
Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történeti Múzeum.
Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság
(1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652,
e-mail: bphnt@upcmail.hu, internetes változat: www.bphnt.hu)
Nyomás: Kolofon Kft., ISSN 1418-4273

Ingyenes lapunk kereskedelmi forgalomba nem kerül, megtalálható a budapesti kerületek múzeumaiban, helytörténeti gyűjteményeiben, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi fiókjában és a Budapesti Historiák előadóestjein. A Nemzeti Kulturális Alap, Óbuda–Békásmegyér és a Belváros–Lipótváros Önkormányzata támogatásával készült kiadványunk.